

INTRODUCTION / INLEIDING

Global political events in the past few years have lent extra urgency to the examination of the conflict between a desire for unity and continuity, and heterogeneous contemporary (Western) society. 'Hidden Rhythms' examines this conflict from the point of view of the universal need to ritualise, with the aim of contributing to the discussion on these issues.

On 4 May 2004 a Dutch television programme contained a long report on the way certain groups of youths with a Moroccan background became involved in the annual remembrance service held in Amsterdam to honour victims of war. In the run up to the remembrance service they had been given a great deal of information about the Second World War and what it means for the Netherlands. One of their tasks during the service was to read out the names of 64 Moroccans who had lost their lives in the Dutch province of Zeeland. The report concluded that this strategy had paid off: the youths had not disturbed the public ritual as they had in 2003. These events are a good example of the way ritual is not a static or natural given, but rather something that can constantly be adapted, and above all a cultural construction.

Although this is not a new development, it would appear that adapting existing rituals and creating new ones is becoming increasingly common these days. Just look at the signs, crosses and bouquets of flowers placed along the side of the road, and the 'silent procession' phenomenon. The rejection in 2004 of the German Green Party's proposal to replace a Christian bank holi-

Het onderzoeken van het spanningsveld tussen een verlangen naar eenheid en continuïteit en de heterogeen samengestelde hedendaagse (Westerse) samenleving heeft, gezien de mondiale politieke ontwikkelingen van de afgelopen paar jaar, aan urgentie toegenomen. Door het onderzoeken van dit spanningsveld vanuit het perspectief van de universele behoefte aan ritualiseren, wil 'Hidden Rhythms' een bijdrage leveren aan de discussie over deze kwesties.

In een televisie-uitzending op 4 mei 2004 werd uitgebreid aandacht besteed aan de wijze waarop bepaalde groepen jongeren van Marokkaanse afkomst betrokken werden bij de jaarlijkse plechtigheden voor de Dodenherdenking in Amsterdam. In de hieraan voorafgaande periode werden ze reeds uitgebreid voorgelicht over de Tweede Wereldoorlog en de betekenis hiervan voor Nederland; tijdens de plechtigheden kregen zij onder andere een rol toebedeeld in het oplezen van de namen van 64 in Zeeland gesneuvelde Marokkanen. Zoals uit de verslaggeving bleek, heeft de strategie aan haar primaire doel voldaan: het voorkomen van verstoringen van dit openbare ritueel door deze jongeren, zoals in 2003 het geval was. Deze gebeurtenissen illustreren treffend dat een ritueel geen statische en natuurlijke vorm is, maar aan verandering onderhevig en bovenal een culturele constructie.

Hoewel zeker geen nieuwe ontwikkeling, lijkt het erop dat het aanpassen van bestaande rituelen en het creëren van nieuwe rituelen zich in de huidige tijd steeds verder doorzet. Te denken valt aan de bordjes, kruisen en bloemenmonumentjes

INTRODUCTION / INLEIDING

day with an officially recognised Islamic holiday is a clear indication that rituals can function not only as a form of social bonding, but can also be a means of exclusion. Taking part in a ritual together can be a way to create a temporary sense of fellowship, particularly in the sense of expressing emotion together. In his essay 'Synchronising Europe' in the publication "Who if not we...", Ole Bouman harks back to this Durkheimian approach to ritual by wondering if it might not be wise to think about creating some European rituals.¹

Based on the understanding that ritual is a cultural and historical construct, 'Hidden Rhythms' places the emphasis less on ritual as an apparently eternal form, and more on ritualising as an activity that has the potential to function as a creative and dynamic tool to shape the world around us. The key criteria when it came to selecting work and the artists was looking at what rituals and 'ritualisations' actually *do*. We use ritual to canalise, transform and generate emotions, for example, and this can result in solidarity, but also exclusion. The sociologist Randall Collins asks in relation to ritual "What holds society together?", and more specifically "What holds society together as a pattern of stratified and conflicting groups?"² These are important questions to ask and it is worthwhile examining the way artists deal with them in a time confronted by the impact of events and processes such as the expansion of the EU, economic recession, terrorist attacks, a 'war on terror' in Iraq and, in the Netherlands, the murders of Pim Fortuyn and Theo van Gogh. This is the background to the organisation of this

langs de weg en aan het fenomeen 'tocht'. De afwijzing van het voorstel van de Duitse Groenen in 2004 om een (nieuwe) nationale feestdag in te wisselen met een officieel erkende Islamitische feestdag maakt bovendien duidelijk dat rituelen alleen kunnen functioneren als middel om te verbinden, maar ook als middel om te uitsluiten. Het samen deelnemen aan een ritueel kan een manier zijn om te verbinden, een gevoel van verbondenheid te creëren, veelal door het gezamenlijk tonen van emoties. In zijn essay 'Synchronizing Europe' in de publicatie "Who if not we ..." grijpt Ole Bouman op deze Durkheimiaanse opvatting over rituelen terug als hij zich afvraagt of het niet verstandig zou zijn na te denken over het creëren van Europese rituelen.

Vanuit de vaststelling dat een ritueel een culturele en historische constructie is, legt 'Hidden Rhythms' de nadruk niet op het ritueel als ogenscheinlijk natuurlijke vorm, maar op het ritueliseren als een activiteit die potentieel kan functioneren als een creatief en dynamisch middel om de wereld om ons heen te vormen. Bij de keuze van werken en kunstenaars speelde de vraag naar wat rituelen kunnen doen hierdoor een belangrijke rol. Zo gebruiken we rituelen om te verbinden, het kanaliseren, transformeren en genereren van emoties, waardoor bijvoorbeeld solidariteit ontstaat, maar ook uitsluiting tussen mensen bewerkstelligd kan worden. De socioloog Randall Collins precizeert in relatie tot ritueel de vraag "What holds society together?" dan ook terecht: "What holds society together as a pattern of stratified and conflicting groups?"

project, which examines the role of ritualising as a useful way to sort out and control our relationship to the world.

As Catherine Bell has pointed out, (Western) studies of the practice of rituals have gradually created an image of ritual as a phenomenon that is common to all cultures and something with a central place in human behaviour. She talks of “A global discourse on ritual, understood as a transcultural language of the human spirit ...” and suggests that such a discourse can probably contribute more to “a sense of common humanity and cross-cultural respect” than previous approaches.³ The exhibition in the artist-run space Paraplufabriek and Museum Het Valkhof shows a selection of work by artists from all over the world. Most of the work is about ‘ritualising’ forms of behaviour that are for the most part recognisable for a culturally diverse audience, even if the pieces are sometimes tied to a very specific socio-political context. Here is the link to Bell’s rather idealistic “sense of common humanity”, although the emphasis in ‘Hidden Rhythms’ on the issue of exclusion lends it a critical edge that is ever-present in the exhibition.

‘Hidden Rhythms’ focuses on ‘ritualising’ as an activity, as something that we *do*. We invited three artists whose work contains a central performative element, Maria Pask, Susan Philipsz and Gregg Smith, to come up with new work outside the walls of the exhibition. This ties in with Paraplufabriek’s goal of organising projects alongside the regular exhibition programme that can bring contemporary art to a wider audi-

lijkt van belang deze vragen te stellen, en te onderzoeken op welke wijze kunstenaars met deze kwesties omgaan in een tijd die bepaald wordt door de impact van gebeurtenissen en processen zoals de uitbreiding van de EU, economische recessie, terroristische aanslagen, een ‘war on terror’ in Irak en in Nederland de moorden op Pim Fortuyn en Theo van Gogh. Het leek relevant tegen deze achtergrond een project te organiseren waarin de rol van ritualiseren, dat bij uitstek dient om onze relatie tot de wereld en anderen te ordenen en beheersen, onderzocht wordt.

Zoals Catherine Bell opmerkt, is in de (Westerse) studie naar en beoefening van rituelen geleidelijk het beeld ontstaan van ritueel als fenomeen dat bekend is in alle culturen en als iets dat een centrale plaats inneemt in het menselijk handelen. Zij spreekt over “A global discourse on ritual, understood as a transcultural language of the human spirit ...” en stelt dat een dergelijk discours waarschijnlijk meer kan bijdragen aan “a sense of common humanity and cross-cultural respect” dan vroegere opvattingen.³ In de tentoonstelling in Kunstenaarsinitiatief Paraplufabriek en Museum Het Valkhof wordt een selectie werken tentoongesteld van kunstenaars afkomstig uit verschillende delen van de wereld. Het merendeel van deze werken toont ritualiserende gedragingen die – ondanks een soms sterke verbondenheid met een specifieke sociaal-politieke context – veelal herkenbaar zijn voor een publiek met verschillende culturele achtergronden. Dit sluit aan bij het door Bell genoemde enigszins idealistische “sense of common humanity”, terwijl hier

ence by showing art works in the context of the urban dynamic. With ‘Hidden Rhythms’ the works have the opportunity to examine ritualising as part of the concrete, everyday environment.

Hilde de Bruijn

door de nadruk in ‘Hidden Rhythm vraag naar uitsluiting, voortdurend tische kanttekening bij wordt geplaa

De aandacht van ‘Hidden Rhythm op ritualiseren als activiteit, als we *doen*. Daarom zijn drie kuns uitgenodigd die werk maken waarin formatieve een belangrijke rol spelen Pask, Susan Philipsz en Gregg Smith werden gevraagd nieuwe werken te maken buiten de tentoonstellingsmuur, sluit aan bij de doelstelling van Kunstenaarsinitiatief Paraplufabriek om een reguliere tentoonstellingsprogramma te organiseren die hedendaags directer onder de aandacht brengen van het publiek, door kunstwerken in de publieke ruimte te tonen. In de tentoonstelling van ‘Hidden Rhythms’ hebben deze kunstenaars in de publieke ruimte de mogelijkheid om ‘ritualiseren’ in concrete, dagelijkse omgevingen te onderzoeken.

Hilde de Bruijn

¹ Ole Bouman, ‘Synchronizing Europe’, in: “Who if not we should at least try to imagine the future of all this? 7 episodes on (ex)changing Europe”, in: Maria Hlavajova and / en Jill Winder (eds. / red.), Artimo / Gijs Stork: Amsterdam, 2004.

² Randall Collins, “Interaction Ritual Chains”, Princeton University Press: Princeton and / en Oxford, 2004, p. 40-41.

³ Catherine Bell, “Ritual - Perspectives and Dimensions”, Oxford University Press: Oxford and / en New York, 1997, p. 266.

GERMAINE KOH

Germaine Koh's work focuses on the significance of everyday actions, familiar objects and common places. With 'Pledge', an edition of copper tokens, she focuses on one of sociology's most basic interaction rituals: the conversation. In this instance, the tokens, each bearing the words "I WILL", are distributed among exhibition visitors. This is done by members of staff or other employees, who can choose on what moment of interaction, and to whom, they would like to give a token. Herewith the interaction becomes more loaded: Who will get a token? Who won't? The tokens may serve as a sort of promissory note for recognizing non-commercial exchanges, particularly social bonds of trust that elude quantification. With the materialization of the (often tacit) agreements and obligations which arise during conversations Koh emphasizes the ritual character of conversation, which is such a matter of course that we usually are not aware of it. The text "I WILL" seems in a very direct way to refer to the fact that participating in a ritual implies acceptance of what the ritual stands for, with the unavoidable consequence of obligation. It will depend on the situation in which a token is distributed whether the usual process of the conversational ritual is disturbed, or whether it actually is intensified.

Germaine Koh houdt zich bezig betekenis van alledaagse handel baseert haar werk meestal op heel voorwerpen en plekken. Met 'Pledge' editie van koperen munten, richt ze op wat in de sociologie wel begrepen is: een van de meest basale *interactio*, de conversatie. De munten, waarop aan de kant de tekst "I WILL" te lezen valt in dit geval gedistribueerd onder bezoekers van de tentoonstelling. Dit wordt gedaan door medewerkers, die zelf kunnen kiezen op welk moment van interactie een bezoeker zij dit zullen doen, wat de interactie enigszins beladen maakt. Aan een muntje gegeven, aan wie niet? Het kunnen dienen als een soort te beloven voor het erkennen van niet-actuele uitwisselingen, in het bijzonder vertrouwensbanden die niet te kwantificeren zijn. Met de tekst "I WILL" op de munten bovendien direct te verwijzen naar het feit dat het deelnemen aan een ritueel een acceptatie inhoudt van dat ritueel voor staat, met als onherroepelijk gevolg een verplichting. Met het materialiseren van de (vaak stilzwijgende) overeenkomsten en verplichtingen die tijdens gesprekken ontstaan, benadrukt Koh het ritueel karakter van een gesprek - dat van een ritueel vanzelfsprekendheid is dat we er ook in ons dagelijks leven niet voortdurend bezig zijn. Het zal afhangen van de situatie in welke een munt wordt uitgedeeld of dit het rituele verloop van het ritueel misschien juist intensificeert.

Germaine Koh, 'Pledge', copper tokens for distribution / koperen munten ter distributie. 25 mm each / elk. edition of / editie van 5000. 2002, courtesy Catriona Jeffries Gallery, Vancouver.